

11.12.2020

STM, Perhevapaaudistuksen epävirallinen työryhmä

Kirjallinen kommentti koskien osittaista vanhempainrahaa

Pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaan perhevapaaudistus tulee toteuttaa siten, että se kohtelee tasa-arvoisesti kaikkia ja huomioi yrittäjyyden eri muodot. Uudistuksen tavoitteena muun muassa on, että perhevapaat ja hoitovastuu jakautuvat perheissä tasaisesti molempien vanhempien kesken, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työelämässä vahvistuvat ja sukupuolten väliset palkkaerot pienenevät. Perheiden valinnan ja joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä lisätään. Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on parantaa erityisesti pienten lasten vanhempien ja ikääntyvistä omaisista huolehtivien mahdollisuuksia osa-aikatyöhön.

Marinin hallitusohjelman mukaista perhevapaaudistusta on valmisteltu kolmikantaisessa epävirallisessa työryhmässä sosiaali- ja terveysministeriön johdolla vuoden 2020 aikana. Palkansaajakeskusjärjestöt SAK, Akava ja STTK ovat osallistuneet työryhmän työhön ja ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä perhevapaaudistuksen sisältöön. Keskusjärjestöt haluavat kuitenkin tuoda jo työryhmän työskentelyn aikana kirjallisesti esiin näkökantansa osittaisen vanhempainrahan tilasta uudistuksessa.

Osittainen vanhempainraha ja joustavuuden lisääminen etuusjärjestelmässä jää tyngäksi

Perhevapaaudistuksen myötä etuusjärjestelmä tulee paremmin mahdollistamaan perhevapaiden joustavaa käyttöä. Uudistuksessa työn ja perhe-elämän yhdistäminen helpottuu verrattuna nykytilaan.

Palkansaajakeskusjärjestöt näkevät osittaisen vanhempainvapaan yhtenä keskeisenä elementtinä työn ja perheen yhteensovittamisessa. Nykyisestä vähän käytetystä osittaisesta vanhempainvapaasta on uudistuksen myötä tulossa helpommin käytettävä, kun muun muassa ehto molempien vanhempien osa-aikaisuudesta poistuu. Jatkossa toinen vanhempi tai molemmat voivat halutessaan tehdä osa-aikaisesti töitä ja saada vanhempainrahaa osittaisena.

Työryhmässä käsiteltävässä olevassa hallituksen esityksen luonnoksessa säännöskohtaisissa perusteluissa sanotaan osittaisesta vanhempainvapaasta kuitenkin seuraavaa: ”Sen määrä olisi aina puolet ... täysimääräisenä maksettavasta vanhempainrahasta. Vaikka vanhempainraha maksettaisiin osittaisena, se ei vaikuttaisi 6 §:ssä säädettyyn vanhempainrahapäivien lukumäärään. Toisin sanoen vanhempainrahapäiviä olisi käytettävissä yhtä paljon riippumatta siitä, minkä tasoisena etuus maksettaisiin.”

11.12.2020

Yllä esitetty kirjaus vesittää keskusjärjestöjen näkemyksen mukaan uuden osittaisen vanhempainrahan joustavuuden ja käytön mahdollisuudet. Jatkossa osittaisen vanhempainvapaan käyttö siis lyhentäisi perheiden käytössä olevia vapaita.

Koska etuus käytännössä pienenisi, osittainen vanhempainvapaa tulisi SAK:n, Akavan ja STTK:n näkemyksen mukaan olemaan vähän käytetty. Uuden osittaisen vanhempainvapaan käyttö todennäköisesti rajautuisi tietyn ansiotason tai työmarkkina-aseman omaavan käytettäväksi eikä näin ollen edistäisi hallitusohjelmassa kirjattua tavoitetta yhdenmukaisuuden lisäämisestä.

Esitetty osittainen vanhempainraha ei myöskään tukisi vanhempien mahdollisuuksia yhdistää työtä ja perhettä parhaalla mahdollisella tavalla. Vaikkakin esitetyn perhevapaauudistuksen myötä perhevapaiden joustavuus lisääntyy, se kannustaa ennemminkin kokonaisten työpäivien tekemiseen vapaiden lomassa. Osa-aikaiseen työntekoon vapaiden lomassa perhevapaauudistus ei kannusta eikä näin ollen edistä hallitusohjelman tavoitetta parantaa erityisesti pienten lasten vanhempien osa-aikatyöhön. Koska osittaisen vanhempainvapaan käyttö olisi jatkossakin työntekijän ja työnantajan välisen sopimuksen varassa, työntekijän osa-aikatyöskentely hyödyttäisi todennäköisesti myös työnantajaa. Myös työnhakija pystyisi mahdollisesti työllistymään osittaisen vanhempainvapaan avulla osa-aikatoihin.

Esitetty osittainen vanhempainraha lisäisi myös sosiaaliturvan epäselvyyttä, sillä se toisi sosiaaliturvan kokonaisuuteen kolmannen tavan etuuskisien kulumisesta työskentelyn rinnalla. Nykyisellään käytössä olevat etuudet, kuten esimerkiksi sairauspäiväraha, työttömyysturva ja vanhempainraha, voivat kulua kokonaisilta päiviltä. Lisäksi sovitellussa työttömyyspäivärahassa työttömyysturvan enimmäisaika kuluu hitaammin kuin täysiltä päivärahapäiviltä. Perhevapaauudistuksen myötä vanhempainraha kuluisi 100 prosenttisesti vaikka työskentelisikin samalla. Tämä ei edistä sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen tavoitteita selkeämmästä sosiaaliturvasta.

Palkansaajakeskusjärjestöjen näkemyksen mukaan osittaisen vanhempainrahan käytön ei tulisi vähentää käytettävissä olevien vapaiden määrää. Toisin sanoen, jos työntekijä sopisi työnantajansa kanssa osa-aikaisesta työskentelystä ja saisi vastaavalta ajalta osittaista vanhempainrahaa, vanhempainvapaan jakson tulisi pidentyä ajallisesti toisen puolikkaan verran. Näin ollen siis yksi vanhempainvapaapäivä osittaisena maksettuna vastaisi pituudeltaan kahta vanhempainvapaapäivää.

Jotta perhevapaauudistus todella kohtelisi tasa-arvoisesti kaikkia, huomioisi yrittäjyyden eri muodot ja tosiasiallisesti lisäisi perheiden valinnan ja

11.12.2020

joustojen mahdollisuuksia perhevapaiden pitämisessä, osittainen vanhempainraha tulisi nyt esitetystä muuttaa. Syyksi nykyiselle ehdotukselle on esitetty Kansaneläkelaitoksen toimeenpanoon liittyviä seikkoja. Jos Kela ei tietoteknisesti pysty järjestämään osittaisen vanhempainrahan maksamista 1.8.2022 alkaen, hallituksen esitykseen tulisi kirjata osittainen vanhempainraha alkamaan viiveellä.

Palkansaajakeskusjärjestöjen muutosesitys:

Osittaisen vanhempainrahan määrä olisi aina puolet 11 luvun mukaan määräytyvästä, täysimääräisenä maksettavasta vanhempainrahasta. Kun työntekijä sopisi työnantajansa kanssa osa-aikaisesta työskentelystä ja saisi vastaavalta ajalta osittaista vanhempainrahaa, vanhempainvapaa-ajan tulisi pidentyä ajallisesti toisen puolikkaan verran. Näin ollen siis yksi vanhempainraha osittaisena maksettuna vastaisi pituudeltaan kahta vanhempainvapaapäivää.

Osittaista vanhempainrahaa koskeva muutos tulisi voimaan samanaikaisesti muiden perhevapaaudistusta koskevien muutosten kanssa tai viimeistään 1.8.2023 alkaen.

Tuuli Glantz, sosiaalipoliittinen asiantuntija
SAK ry

Lotta Savinko, työelämäasioiden päällikkö
Akava ry

Anja Lahermaa, juristi
STTK ry